

تأثیر معنادرمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی- ایرانی بر تعارضات زناشویی و جهت‌گیری مذهبی زوجین دارای تعارضات زناشویی

عباس توان^{۱*}، زهرا سلیمانی فرد^۲

چکیده

هدف: معنای زندگی در رویکردهای دینی همیشه مورد تأکید بوده و می‌تواند نقش مهمی در زندگی زناشویی ایفا کند. پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر آموزش معنادرمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی- ایرانی بر تعارضات زناشویی و جهت‌گیری مذهبی زوجین انجام شد.

روش: این پژوهش به روش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون- پس‌آزمون با گروه گواه و مرحله پیگیری انجام شد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه زوج‌های مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره کرمان بود که به علت داشتن تعارضات زناشویی بر اساس مصاحبه روان‌شناختی و پرسش‌نامه تعارضات زناشویی که به این مراکز مراجعه کرده بودند و تعداد ۳۰ نفر از آن‌ها به روش نمونه‌گیری دردسترس برای ورود به پژوهش انتخاب و به‌طور تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه گمارده شدند. گروه آزمایش در طول ۱۲ جلسه ۶۰ دقیقه‌ای تحت آموزش معنادرمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی- ایرانی قرارگرفت. داده‌ها در مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون و مرحله پیگیری با استفاده از پرسش‌نامه‌های تعارضات زناشویی ثنائی و همکار (۱۳۷۵) و جهت‌گیری مذهبی جان‌بزرگی (۱۳۸۸) جمع‌آوری و با استفاده از روش تحلیل کوواریانس با اندازه‌گیری مکرر تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که آموزش معنادرمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی- ایرانی، سبب کاهش تعارضات زناشویی با ضریب $t(۴۲) = ۰/۴۲$ و افزایش جهت‌گیری مذهبی با ضریب $t(۳۴) = ۰/۳۴$ شده است.

نتیجه‌گیری: با توجه به اثربخشی معنادرمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی- ایرانی، این درمان در اولویت درمان قرار داده شود.

کلمات کلیدی: معنادرمانی، ارزش‌های اسلامی- ایرانی، تعارضات زناشویی، جهت‌گیری مذهبی

۱. نویسنده مسئول. استادیار، گروه فلسفه، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران. tavan.a@uk.ac.ir

۲. کارشناسی ارشد کلام و فلسفه اسلام، دبیر آموزش و پرورش ناحیه ۱ کرمان، کرمان، ایران.

مقدمه

مرحله ازدواج و تشکیل خانواده یک سنت الهی و یک نیاز فردی در وجود بشر می‌باشد. بشر از بدو خلقت برای تشکیل خانواده و بقای نسل ازدواج کرده است و حاصل یک ازدواج موفق، عشق، ارتباط خوب، تعهد، تفاهم، مراقبت از یکدیگر و با هم بودن است (۱). ازدواج یکی از مهم‌ترین رویدادهای زندگی انسان است و همه زوج‌ها به امید زندگی پایدار و توأم با خوشبختی و آرامش پیوند می‌بندند اما در رهگذر زمان بسیاری از ازدواج‌ها به جدایی ختم می‌شود. پیش‌درآمد جدایی زوج، تعارض‌های زناشویی است. تعارض زمانی پیش می‌آید که زوج‌ها به دلیل همکاری و تصمیمات مشترکی که می‌گیرند درجات مختلفی از استقلال و همبستگی را نشان می‌دهند (۲).

در حال حاضر وضعیت خانواده در ایران، دوران بحرانی را پشت سر می‌گذارد و آمار تعارضات زناشویی^۱ و طلاق در خانواده‌ها رو به افزایش می‌باشد (۳). تعارض، جنبه اجتناب‌ناپذیر ارتباطات انسانی است و در روابط بین شخصی به توافق نداشتن، اختلاف و اصطکاک‌هایی اشاره دارد که در مواقعی که اعمال یا باورهای فرد برای دیگران غیرقابل پذیرش است، روی می‌دهد. تعارض هنگامی رخ می‌دهد که یکی از طرفین رابطه، احساس کند که طرف مقابلش بعضی از مسائل موردعلاقه او را سرکوب می‌کند. تعارض زناشویی از فقدان درک و تفاهم زوجین در پس‌زمینه‌های مختلف تحول، ویژگی‌های متفاوت شخصیتی، ارزش‌ها، نگرش‌ها، سبک‌های تفکر، تفسیر و شرایط متفاوت تعارض‌های زناشویی با مجموعه‌ای از نشانه‌های محیطی شکل می‌گیرد (۴).

ارتباط میان زوجین، شامل تبادل کلامی و غیرکلامی، هسته

1. Marital conflicts

مرکزی نظام خانواده است و اختلال در آن به منزله تهدید جدی برای بقای خانواده به‌شمار می‌آید و رضایت زناشویی، میزان رضایت متقابل زن و شوهر از جاذبه‌های روانی و نفسانی یکدیگر و برخورداری از بیشترین احساس آرامش و امنیت روانی در زندگی مشترک است (۵).

جهت‌گیری مذهبی^۲ در زوجین موجب کاهش مشکلات زناشویی و افزایش رضایت نیز می‌شود (۶). دو نوع جهت‌گیری نسبت به دین مطرح می‌شود: جهت‌گیری پایبندی مذهبی و جهت‌گیری ناپایبندی مذهبی. شخصی که جهت‌گیری پایبندی مذهبی دارد با مذهبش زندگی می‌کند اما شخصی که جهت‌گیری ناپایبندی مذهبی دارد، از مذهبش استفاده می‌کند (۷).

زوجین دارای تعارض، برای پیشگیری، حل مشکلات و نیز کاهش فشار درد و رنج‌شان نیاز به یاری‌رسانی، کمک و مشاوره دارند و برای آن‌که فرایند سازگاری و پذیرش اتفاق افتد لازم است که زوجین بر هیجانات و عواطف منفی خود فائق آیند. مداخلات روان‌شناختی و مشاوره با این زوجین می‌تواند در افزایش رضایت زناشویی آن‌ها مؤثر باشد. یکی از مؤثرترین مداخلات درمانی در این زمینه، معنادرمانی^۳ است که بنیانگذار آن ویکتور فرانکل^۴ است؛ معنادرمانی یعنی درمان از طریق معنا (۸).

خود پیوند زناشویی، دستاویزی برای ساختن معناست. معنای زندگی یکی از مهم‌ترین موضوعات دینی، فلسفی و روان‌شناختی است. فقدان معنای زندگی به احساس پوچی و سردرگمی می‌انجامد. معنای زندگی، بازتابی از اهداف ارزشمند است و ارزش اصیل با سرشت انسانی و آنچه به شکوفایی آن می‌انجامد، مرتبط است. از معنای زندگی، سه معنا اراده می‌شود: هدف زندگی، ارزش زندگی و کارکرد.

2. Religious orientation

3. Logotherapy

4. Victor Frankl

تأثیر معنادرمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی- ایرانی...

معنای زندگی با اهداف مثبت و ارزشمند زندگی همسواست (۹). معنادرمانی روشی است که در آن فرد به سمتی راهنمایی می‌شود که معنی زندگی خود را بیابد. بنابراین، اصول معنادرمانی تلاش برای یافتن معنی در زندگی است که اساسی‌ترین نیروی محرکه هر فرد در دوران زندگی است. وجود معنا در زندگی مهم‌ترین عامل مؤثر بر کنش‌های روان شناختی مثبت می‌باشد (۱۰). وجود و احساس معنا در زندگی مانند کلیدی است که می‌تواند گره‌گشای مشکلات زندگی باشد و سبب ایجاد کنش‌های مثبتی در افراد شود. معنادرمانی بر آن است که زندگی با تحقق معنا، جلوه بدیعی یابد و همه چیز حتی درد و رنج در پرتو آن قابل پذیرش و تحمل شود و این امر انسان‌های درون‌تهی و رنجور از خلأ وجودی را به اوج می‌کشاند (۱۱).

نتایج مطالعات هاشمی‌زاده و همکاران (۲)، فراهینی و همکاران (۸)، کریمی و همکاران (۹)، ابود و همکاران (۱۰) نشان داد که معنادرمانی بر کاهش تعارضات زناشویی و نتایج پژوهش رضا جارچی و همکاران (۱۱) و میرلس (۱۲) نشان داد که معنادرمانی در افزایش جهت‌گیری هدف تأثیر دارد.

با توجه به ضرورت وجود معنا در زندگی افراد به خصوص در مواجهه با رنج، رنج و ناراحتی زوجین با تعارض و درگیری با مسائل وجودی، نیاز به اصلاح نگرش و نوع جهان‌بینی، نیاز به افزایش رضایت زناشویی و تقویت باورهای مذهبی، اثربخشی معنادرمانی و معنویت درمانی بر ویژگی‌های مطلوب آدمی و اثربخش نبودن سایر رویکردها و درمان‌های مشابه به اندازه معنادرمانی، اثربخشی برنامه معنادرمانی در راستای افزایش رضایت زناشویی قابل تبیین است (۱۴). با تقویت اعتقادات و باورهای مذهبی زوجین و همچنین شناسایی و از بین بردن عوامل زمینه‌ساز تعارض زناشویی می‌توان به زوجین کمک کرد تا مبنای مناسب‌تری را برای رضایت و سازگاری زناشویی خود ترسیم کنند. با توجه به آن چه بیان شد هدف پژوهش

حاضر بررسی تأثیر آموزش معنادرمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی- ایرانی بر تعارضات زناشویی و جهت‌گیری مذهبی زوجین بود.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر به روش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون- پس‌آزمون با گروه گواه و مرحله پیگیری انجام شد. جامعه آماری پژوهش شامل تمام زوج‌های مراجعه‌کننده به مرکز مشاوره‌های کرمان بود که به علت تعارض زناشویی به این مراکز مراجعه داشتند. نمونه‌گیری به صورت در دسترس انجام شد و تعداد ۳۰ نفر از این زوجین برای ورود به پژوهش انتخاب شدند؛ بدین صورت که نخست شرکت‌کنندگان به پرسش‌نامه تعارض زناشویی و جهت‌گیری مذهبی پاسخ دادند (پیش‌آزمون) و از بین آن‌ها ۳۰ نفر از زوجینی که در پیش‌آزمون، نمره بالاتر را کسب کردند به طور تصادفی و با روش قرعه‌کشی در دو گروه ۱۵ نفری آزمایش و کنترل جای گرفتند. ملاک‌های ورود آزمودنی‌ها به پژوهش عبارت بود از: دارای سطح سواد حداقل دیپلم، برخوردار از سلامت جسمانی و روانی به کمک اجرای آزمون، داشتن رضایت آگاهانه از شرکت در پژوهش. ملاک‌های خروج از پژوهش عبارت بود از: غیبت بیش از دو جلسه در کلاس و تمایل نداشتن به ادامه همکاری به هر دلیل. شیوه انجام مداخله به این ترتیب بود که گروه آزمایش تحت آموزش مبتنی بر ارزش‌های اسلامی- ایرانی در ۱۲ جلسه ۶۰ دقیقه‌ای توسط پژوهشگر قرار گرفتند و ۱۵ نفر گروه کنترل، در این مدت مداخله‌ای دریافت نکردند.

ابزار سنجش

- پرسش‌نامه تعارض‌های زناشویی^۱ (QMC)

این پرسش‌نامه در سال ۱۳۷۵ براساس تجارب بالینی در

1. Questionnaire of Marital Conflicts

پایایی همه خرده‌مقیاس‌ها ۰/۷۳ است. برای محاسبه روایی ملاک، صورت اولیه این آزمون، قبل از تحلیل عاملی با آزمون جهت‌گیری مذهبی آلپورت ۰/۴۷ گزارش شده است که در سطح ۰/۰۱ معنادار است (۱۳).

روش اجرا و تحلیل داده‌ها

در پژوهش حاضر برای مداخله درمانی از اصول و فنون معنادرمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی- ایرانی استفاده شد که مبنای این برنامه، اصول و مفاهیم و برنامه معنادرمانی بنیانگذار معنادرمانی، ویکتور امیل فرانکل است اما به دلایل حائز اهمیت از جمله مفاهیم فلسفی و اعتقادی معنای زندگی، فرهنگ غالب در جامعه، غنی بودن فرهنگ اسلامی- ایرانی در زمینه معنا و نبود برنامه معنادرمانی با رویکرد اسلامی- ایرانی، این برنامه بر مبنای ارزش‌های اسلامی- ایرانی تدوین شده است (۲). مؤلفه‌های این برنامه از طریق مصاحبه پدیدارشناسانه و بررسی تجربه زوجین دارای تعارض و مقایسه آن با نتیجه مطالعات و مصاحبه با متخصصین به دست آمده است و برای سنجش روایی محتوایی این برنامه، نظر هفت نفر از متخصصان روان‌شناسی و همچنین زوجین دارای تعارض که بر اساس مصاحبه روان‌شناختی و پرسش‌نامه تعارضات زناشویی، دارای تعارض تشخیص داده شدند، دریافت شده است. در اجرای این برنامه از فنون معنادرمانی شامل تغییر نگرش، فن فراخوانی، گفتگوی سقراطی و بازتاب‌زدایی استفاده شد. این برنامه شامل چهار مؤلفه اصلی است: چرایی زندگی، چیستی و ماهیت زندگی، چیستی و ماهیت انسان و چگونگی زندگی. هریک از این مؤلفه‌ها شامل چند مؤلفه فرعی بود که در دوازده جلسه ۶۰ دقیقه‌ای اجرا شد. محتوای جلسات در جدول ۱ ارائه شده است.

داده‌های پژوهش به کمک میانگین، انحراف معیار و آزمون تحلیل کواریانس و با استفاده از نرم‌افزار SPSS-25 تجزیه و تحلیل شد.

ایران ساخته شد (ثنایی ذاکر، علاقبند، فلاحتی، هومن، ۱۳۹۶) که ۴۲ گویه برای سنجش تعارض‌های زن و شوهر دارد. این پرسش‌نامه، هفت بُعد از تعارض‌های زناشویی مانند کاهش همکاری (سؤالات ۳، ۹، ۱۹، ۲۱ و ۲۷)، کاهش رابطه جنسی (سؤالات ۴، ۱۰، ۱۵، ۲۸ و ۳۳)، افزایش واکنش‌های هیجانی (سؤالات ۵، ۱۱، ۱۶، ۲۲، ۲۹، ۳۴، ۳۹ و ۴۱)، افزایش جلب حمایت فرزندان (سؤالات ۷، ۱۸، ۲۴، ۳۱ و ۳۶)، افزایش رابطه فردی با خویشاوندان خود (سؤالات ۶، ۱۲، ۱۷، ۲۳، ۳۰ و ۳۵)، کاهش رابطه خانوادگی با خویشاوندان همسر و دوستان (سؤالات ۱، ۱۹، ۲۵، ۳۷، ۴۰ و ۴۲) و جدا کردن امور مالی از یکدیگر (سؤالات ۲، ۸، ۱۳، ۲۰، ۲۶، ۳۲ و ۳۸) را می‌سنجد. گویه‌های این مقیاس بر اساس طیف ۵ درجه‌ای لیکرت، نمره‌گذاری می‌شود که به تناسب ۱ تا ۵ نمره به آن‌ها اختصاص داده شده است. حداکثر نمره کل پرسش‌نامه ۲۱۰ و حداقل آن ۴۲ است. حداکثر نمره هر خرده‌مقیاس مساوی با تعداد پرسش‌های آن خرده‌مقیاس ضربدر ۵ است. مجموع نمره بیشتر به معنای تعارض بیشتر و نمره کمتر به معنی رابطه بهتر است. ضریب پایایی برای کل پرسش‌نامه با آلفای کرونباخ ۰/۵۲ و ۰/۸۰ و با بازآزمایی ۰/۹۲ به دست آمده است. روایی محتوایی و صوری آن نیز تأیید شده است (۲).

- پرسش‌نامه جهت‌گیری مذهبی^۱ (ROQ)

برای سنجش جهت‌گیری مذهبی، از پرسش‌نامه جهت‌گیری مذهبی جان‌بزرگی، استفاده شد. این پرسش‌نامه ۳۹ سؤال دارد که دو مؤلفه پایبندی مذهبی و ناپایبندی مذهبی را در مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالفم= ۱ تا کاملاً موافقم= ۵ می‌سنجد. حداقل نمره در این آزمون ۳۹ و حداکثر نمره ۱۹۵ بود. پایایی هریک از مقیاس‌های پایبندی مذهبی و ناپایبندی مذهبی به ترتیب ۰/۸۷ و ۰/۷۲ و میانگین

1. Religious Orientation Questionnaire

تأثیر معنادرمانی مبتنی بر ارزش های اسلامی - ایرانی...

جدول ۱. جلسات آموزش معنادرمانی مبتنی بر ارزش های اسلامی - ایرانی (۸)

جلسه	محتوا
اول	معرفه، معرفی برنامه و اهداف آن، مباحثه و آموزش چرایی زندگی: عظمت خلقت هستی و انسان و ارزش نعمت و فرصت زندگی، مالک حقیقی، ساختنی بودن زندگی. شناخت مفهوم معنای زندگی. شناخت ذات خدا و شناخت خود به عنوان موجودی وابسته و نیازمند به او، شناخت ارزش اصلی زندگی در رفتاری الهی. این جلسه با هدف تقویت دیدگاه الهی داشتن به زندگی و وابستگی و فقر وجودی به خالق برگزار شد که طی آن تکلیف زوجین مشخص کردن مسائل زناشویی و ارتباط آن ها با میزان رفتار خداپسندانه بود.
دوم	آموزش چیستی زندگی: معنا و هدف زندگی در ضرورت وجود معنا، معنای زندگی در رویکرد دینی و معنای زندگی در رویکردهای غیردینی، مرگ، رنج و شر، عشق. ارائه شیوه های معنای زندگی براساس دو ملاک عقل پسند (منطقی بودن) و خداپسندانه بودن. هدف این جلسه کسب رضایت از زندگی بر اساس معنایی که زوجین به آن می دهند. و آنها تکلیف پیدا کردن ویژگی هایی در زندگی مشترک که براساس این دو ملاک نیستند و جایگزین کردن آن ها با ویژگی های جدید براساس این دو ملاک را داشتند.
سوم	آموزش چیستی و ماهیت انسان: اراده و اختیار انسان، محدودیت توانایی انسان، تکثرنوع انسان، شکوفایی انسان، انسان خطاکار، ارزش وجودی انسان. بررسی معناجویی زندگی با مسئولیت، اراده و حق انتخاب خود فرد. هدف این جلسه: تقویت نگرشی که مسئولیت و انتخاب را به خود فرد متوجه می کند. تکلیف زوجین بررسی مسائل زناشویی و تعیین میزان مسئولیت پذیری و حق انتخاب در بروز و حل آن مسائل بود.
چهارم	آموزش چگونگی زندگی: مراتب ایمان انسان، تفاوت های فردی، پرداختن به نقش بی بدیل ایمان و توکل به خدا به عنوان اولین راهی که اسلام برای رسیدن به آرامش پیشنهاد می کند. ذکر مثال هایی از آثار توکل بر خدا در زندگی پیامبران و بزرگان دینی. تشریح این نکته که خدا تکیه گاهی همیشگی است که به رغم مرگ همه، او باقی است.
پنجم	آموزش چگونگی زندگی: اخلاق، چگونگی زندگی با مالک عدم حسرت و پشیمانی، ماهیت اخلاق، رابطه اخلاق و انسانیت، رابطه اخلاق و لذت، رابطه اخلاق و ایمان، ارزش وجودی انسان. بحث در این حوزه که هر موقعیتی که برای انسان ها پیش می آید می تواند در نقش وسیله ای باشد برای تقرب به احدیت.
ششم	آموزش چگونگی زندگی: هدف گذاری، حل مسئله و خلاقیت، چگونگی زندگی با مالک عدم حسرت و پشیمانی، ساختنی بودن زندگی، هدف گذاری، محدودیت توانایی های انسان، حل مسئله و خلاقیت، پذیرش خطا. تعیین هدف در زندگی با وجود مرگ و معنابخشی به آن، درک نقش صمیمیت در تحمل احساس تنهایی در زندگی زناشویی. هدف: افزایش مهارت هدفمندی با توجه به مرگ. تکلیف زوجین مشخص کردن اهدافی که در یک بازه زمانی خاص (از چند ساعت تا چندین ماه و چند سال آینده) در زندگی مشترک که معنا و ارزش آن را بالا می برد، با واقف بودن به مرگ در فرصت احتمالی تعیین شده بود.
هفتم	آموزش چگونگی زندگی: ارتباطات: ارتباط با خدا و امر قدسی، چگونگی زندگی با مالک عدم حسرت و پشیمانی، پذیرش تفاوت سطح و نوع ایمان و یقین در انسان ها، ایمان و انواع رویکردها نسبت به خداوند یا امر قدسی، رابطه ایمان و سلامت، شک و تردید، تواضع، توکل، دعا، رابطه ایمان با اخلاق، احساس و عاطفه و نقش آن در معنویت، وجود رنج و شر، عشق خدا. ارائه محتوای معنایی در دل رنج ها با نگاه الهی و پاداش دنیوی و اخروی آن. هدف: تقویت دیدگاه درباره رنج ها به عنوان عامل رشد و تکامل. تکلیف زوجین بررسی رنج های زندگی و نقش آن ها در تکامل و تجربه های بعدی بود.
هشتم	آموزش چگونگی زندگی: ارتباطات: ارتباط با زندگی، هستی و خلقت چگونگی زندگی با مالک عدم حسرت و پشیمانی، ساختنی بودن زندگی به دست انسان، پذیرش محدودیت توانایی های انسان، عظمت خلقت هستی و انسان، ارزش نعمت و فرصت زندگی. معنای زندگی با وجود قطعیت مرگ، گذشت از خطاهای یکدیگر، توجه به کوتاهی عمر و عذرخواهی و بخشش. هدف: افزایش آگاهی افراد درباره مرگ و کوتاه بودن فرصت های باهم بودن. تکلیف زوجین نوشتن وصیتنامه برای همسر (اگر بدانیم به زودی زود می میریم)، بهترین ویژگی همسر عذرخواهی بود.

جلسه	محتوا
نهم	آموزش چگونگی زندگی: ارتباطات: ارتباط با خویشتن خود (چگونگی زندگی با مالک عدم حسرت و پشیمانی، پذیرش محدودیت توانایی‌های انسان) رهایی از احساس گناه و سرزنش خود (ایمان به توانایی و اراده و اختیار انسان، رهایی از کمال‌زدگی، توجه معطوف به خویش و پذیرش نقاط مثبت و منفی خود، انتخاب ویژگی‌های مطلوب وجودی خود، ارزش وجودی انسان، پذیرش تکثر نوع انسان (رهایی از قیاس با دیگران و سرزنش خود (دوست داشتن و تأیید خود، سلامتی). تعریف عشق، انواع عشق، هدف نهایی عشق از دیدگاه اسلام. هدف: افزایش رضایت زناشویی و کاهش تعارض‌ها با عشق و صمیمیت. تمرین بروز عشق و علاقه به همسر براساس درجه‌بندی عشق تا ارتقای آن به عشق الهی.
دهم	آموزش چگونگی زندگی: ارتباطات: ارتباط با انسان‌ها (چگونگی زندگی با مالک عدم حسرت و پشیمانی، پذیرش تکثر نوع انسان، رهایی از رنج احتمالی وجود دیگران یا جامعه، اراده و اختیار انسان) ساختنی‌بودن زندگی و روابط، پذیرش خطا). پرداختن به مسئله دعا و عبادت و نقش آن در کسب آرامش و یافتن توانمندی‌های فطری افراد و بهره‌بردن از آن در جهت پیشرفت اجتماعی، محیطی و دینی. هدف: افزایش رضایت و کیفیت زندگی. تکلیف زوجین بازگ کردن تجاربی که در آن دعا و نیایش موجب آرامش و تغییر مسیر زندگی آن‌ها شده است.
یازدهم	آموزش چگونگی زندگی: ارتباطات: ارتباط با انسان‌ها: ارتباط با همسر، رضایت زناشویی: چگونگی زندگی موفق. راهکارهای افزایش عشق و صمیمیت با دیدگاه الهی، هدفمندی زندگی با عشق. هدف: کمک به تعیین اهدافی که باعث افزایش عشق و صمیمیت زناشویی می‌شود. تکلیف زوجین تعیین اهداف کوتاه‌مدت و بلندمدت برای تجربه عشق در زندگی بود.
دوازدهم	جمع‌بندی آموزش معنایی، مروری بر عملکرد افراد و ایجاد تغییرات صورت‌گرفته انجام شد. همچنین از تغییراتی که در زندگی مشترک به‌دست آوردند، صحبت شد. در پایان پس‌آزمون انجام شد.

یافته‌ها

در پژوهش حاضر، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (میزان تحصیلات، شغل، سن و مدت‌زمان ازدواج شرکت‌کنندگان) به تفکیک گروه آزمایش و گواه بررسی شد. نتایج نشان داد که در هر دو گروه، بیشتر افراد تحصیلات لیسانس و بیشتر آن‌ها شغل آزاد دارند. میانگین سنی در گروه آزمایش ۳۷ سال و گروه گواه ۳۶ سال و میانگین مدت ازدواج در گروه آزمایش ۱۵ سال

و گروه گواه ۱۴ سال بود.

نتایج جدول ۳ نشان از عدم برقراری نرمالیتی در پیش‌آزمون متغیرهای تعارض زناشویی و جهت‌گیری مذهبی در گروه آزمایش است. همان‌طور که مشاهده می‌شود مقدار P در جدول ۴ در هر دو متغیر بیشتر از ۰/۰۵ است بنابراین، فرض همسانی واریانس‌ها تأیید می‌شود.

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری تعارض زناشویی و جهت‌گیری مذهبی

متغیرها	آزمون	گروه آزمایش		گروه کنترل		پیگیری	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
تعارض زناشویی	پیش‌آزمون	۱۲۹/۴۵	۱۳/۵۷	۱۳۱/۵۵	۱۲/۶۸	۱۲۸/۳۸	۱۳/۲۱
	پس‌آزمون	۹۴/۳۶	۱۰/۳۸	۱۳۰/۱۶	۱۱/۹۹	۹۵/۷۴	۱۰/۴۵
جهت‌گیری مذهبی	پیش‌آزمون	۸۱/۸۱	۸/۶۷	۸۰/۳۳	۷/۶۲	۸۰/۲۲	۸/۱۶
	پس‌آزمون	۱۱۹/۸۵	۱۰/۳۵	۸۱/۲۸	۷/۹۶	۱۱۷/۹۳	۹/۷۸

تأثیر معنادرمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی- ایرانی...

جدول ۳. نتایج آزمون شاپیرو- ویلک به تفکیک گروه آزمایش و کنترل

گروه کنترل		گروه آزمایش				متغیرها
معناداری	Df	آماره	معناداری	df	آماره	
۰/۲۸۷	۲۷	۰/۷۵۳	۰/۳۴۱	۲۷	۰/۸۴۵	پس آزمون تعارض زناشویی
۰/۴۲۲	۲۷	۰/۵۱۹	۰/۲۱۷	۲۷	۰/۶۲۹	پس آزمون جهت‌گیری مذهبی

جدول ۴. آزمون لوین برای متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	F	p
تعارض زناشویی	۰/۷۵۵	۰/۳۲۸
جهت‌گیری مذهبی	۰/۸۷۶	۰/۲۶۶

نتایج جدول ۶ نشان دهنده تأثیر معنادار رویکرد معنادرمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی- ایرانی بر کاهش تعارض زناشویی با ضریب اتا ۰/۴۲ و افزایش جهت‌گیری مذهبی با ضریب اتا ۰/۳۴ است.

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود مقدار P در هر دو متغیر کمتر از ۰/۰۵ است بنابراین، فرض همگونی ضریب رگرسیون تأیید نمی‌شود. برای بررسی معناداری آماری از تحلیل کوواریانس تک متغیره استفاده شد.

جدول ۵. آزمون همگونی ضرایب رگرسیونی برای متغیرهای پژوهش

متغیرها	اثرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
تعارض زناشویی	پیش‌آزمون	۵۱۷/۳۹	۱	۵۱۷/۳۹		
	خطا	۸۲۹/۲۷	۲۸	۲۹/۶۱	۱۷/۴۷	۰/۰۰۱
جهت‌گیری مذهبی	پیش‌آزمون	۴۹۱/۶۱	۱	۴۹۱/۶۱		
	خطا	۹۸۷/۶۵	۲۸	۳۵/۲۷	۱۳/۹۳	۰/۰۰۱

جدول ۶. نتایج آزمون تحلیل کوواریانس بررسی تأثیر معنادرمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی- ایرانی بر تعارض زناشویی و جهت‌گیری مذهبی

متغیرها	اثرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	مجدورات
تعارض زناشویی	پیش‌آزمون	۶۲۶/۸۴	۱	۶۲۶/۸۴			اتا
	عضویت گروهی	۷۵۱/۴۵	۲۸	۲۶/۸۳	۲۳/۳۶	۰/۰۰۱	۰/۴۲
جهت‌گیری مذهبی	پیش‌آزمون	۵۴۹/۶۵	۱	۵۴۹/۶۵			
	عضویت گروهی	۹۲۲/۷۳	۲۸	۳۲/۹۵	۱۶/۶۸	۰/۰۰۱	۰/۳۴

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی معنادرمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی- ایرانی بر تعارضات زناشویی و جهت‌گیری مذهبی زوجین انجام شد. نتایج این پژوهش نشان داد که معنادرمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی- ایرانی موجب کاهش تعارضات زناشویی در زوجین شده است. نتایج این یافته با یافته‌های فراهینی و همکاران (۸) و کریمی و همکاران (۹) همسو بود. در تبیین این یافته می‌توان گفت که انسان هرآن‌چه را بر اساس فطرت و باطن و درونش باشد، می‌پذیرد. از این‌رو، اگر زوجین در زندگی زناشویی با این دید به زندگی نگاه کنند که در همه حال و تحت هر شرایطی به خداوند محتاج هستند در درجه اول انتظار کمتری از طرف مقابل خود خواهند داشت و از همسر به‌عنوان موجودی کامل سخن گفته نمی‌شود که انتظار زیادی از او داشته باشند و در نتیجه، رضایت و آرامش بیشتری احساس می‌کنند. همچنین به دلایل مختلف از جمله مفاهیم فلسفی و اعتقادی معنای زندگی، آمیختگی فرهنگ اسلامی با جامعه ایرانی و غنی بودن فرهنگ اسلامی- ایرانی در زمینه معنا، اثربخشی برنامه معنادرمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی- ایرانی بر افزایش رضایت زناشویی قابل تبیین است (۸).

ارزش‌ها به زندگی انسان معنا می‌دهد و روابط عاقلانه در زندگی زناشویی، درک زیبایی و زشتی عملکرد همسران باعث رضایت در زوجین می‌شود. شناخت این ارزش‌ها به زندگی معنا می‌بخشد. مسئولیت اخلاقی در برابر دیگران از شئون و شاخه‌های مسئولیت اخلاقی انسان در برابر خدا می‌باشد. همسران در زندگی مشترک وقتی بپذیرند که درقبال خدا، خود، دیگران و حتی هستی و آفرینش مسئول هستند و هر اتفاقی در زندگی زناشویی مربوط به هر دو زوج است، هیچ‌یک به‌تنهایی مقصر یا بی‌گناه نیستند، بنابراین کمتر دچار تعارض می‌شوند (۱۰). یکی از ارزش‌های اصیل و فطری، عشق است.

نقش عشق در معنای زندگی بیسیار پررنگ است. با شناخت خدا، انسان و عشق میان آن دو به این نیاز فطری پاسخ داده می‌شود و در مسیر درست قرار می‌گیرد. زوجین با تمرین بروز عشق و علاقه به همسر بر اساس مصداق‌های واقعی زندگی و تعیین اهداف کوتاه‌مدت و بلندمدت برای تجربه عشق در زندگی به رضایت‌مندی بیشتر دست می‌یابند (۱۴). زوجین با درک عشق و معنای آن، درکشان از مقدس بودن ازدواج بالاتر می‌رود. این امر باعث می‌شود بیش از دیگران برای حفظ و نگهداری این رابطه بکوشند و یاد مرگ و میل به جاودانگی در این رویکرد از مهم‌ترین عوامل بازدارنده رفتارهای نادرست در زندگی زناشویی خواهد بود (۲).

دیگر نتیجه این پژوهش نشان داد که معنادرمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی- ایرانی موجب افزایش جهت‌گیری مذهبی در زوجین شده است. نتایج این پژوهش با یافته‌های رضا جارچی و همکاران (۷) و میرلس (۱۲) همسو بود. در تبیین این یافته می‌توان گفت که در معنادرمانی، تقویت نگرش‌ها و عملکردهای مذهبی و نیز پرداختن به اصول و اعتقادات دینی در افراد به‌عنوان یک رکن مهم مدنظر قرار می‌گیرد. با افزایش جهت‌گیری مذهبی، فرد اضطراب و افسردگی کمتری دارد بنابراین از سازگاری بهتری برخوردار می‌باشد. جهت‌گیری مذهبی، نگرش مذهبی را در پی خواهد داشت (۷). معنادرمانی نیز مانند مذهب به‌عنوان یک ساختار ارزشی و اخلاقی، در معنادادن به زندگی افراد، نقش انکارناپذیری دارد. معنادرمانی درست مانند مذهب با ترسیم مسیری هموار در مقابل بشر و نشان دادن مقصد و هدف این حرکت، او را از بی‌هدفی‌ها می‌سازد و از آن‌جا که این هدف آن‌قدر برای زوجین مهم و جذاب است، آن‌ها را وادار به حرکت به سمت برنامه‌ریزی بهتر برای رسیدن به هدف و رضایت از زندگی می‌کند و از طریق آموزه‌های معنادرمانی به این نتیجه می‌رسد که همه نیازهای سفر او را مذهب‌گرایی به بهترین شکل ممکن مهیا

می‌سازد (۱۵). تبیین معنای زندگی و مرگ و توجیه و آرام کردن رنج و ارزش‌های اخلاقی، هدایت بشر و رسانیدن او به کمال نهایی از رسالت‌های عمده مذهب می‌باشد، به طوری که افراد بتوانند در زندگی فردی و اجتماعی خود موفق باشند و بتوانند به کمک دین و امور مذهبی به سرمنزل مقصود که همان سعادت ابدی است، برسند. معنادرمانی نیز مانند رویکردهای مذهبی و به‌ویژه اسلام، برای هدف در زندگی، فلسفه زندگی و آزادی اراده، فوق‌العاده ارزش قائل است. همچنین در مداخله گروهی معنادرمانی اصل پذیرش مسئولیت از اهمیت خاصی برخوردار است. زوجین با حس مسئولیت احساس می‌کنند که کنترل امور و اوضاع زندگی از دستشان خارج نشده است و می‌توانند با قبول مسئولیت و انجام فعالیت‌هایی کنترل اوضاع را در دست داشته باشند. احساس حاکمیت و تسلط بر امور زندگی و تغییر کنترل بیرونی به کنترل درونی، کاهش ناامیدی و یأس در رسیدن به خواسته‌ها در فرد می‌انجامد و باعث توجه به امور مذهبی در آن‌ها می‌شود (۱۲).

یکی از محدودیت‌های اساسی در این پژوهش، تعریف فرهنگ اسلامی - ایرانی بود. هرچند فرهنگ غالب در جامعه ایران، آمیخته با اسلام است و باورها و مناسک دینی در بسیاری از افراد جامعه مشاهده می‌شود اما سطوح دینی و باورهای افراد

بسیار متفاوت است و این مورد تعریف فرهنگ اسلامی - ایرانی را دچار مشکل می‌کند. همچنین پژوهش حاضر بر روی افراد با تحصیلات حداقل دیپلم انجام گرفته است، پس تعمیم‌پذیری آن به افراد دارای تحصیلات زیر دیپلم باید با احتیاط انجام شود. همچنین پژوهش حاضر در یک موقعیت جغرافیایی و یک شهر انجام شده است و تعمیم نتایج آن به سایر شهرها و فرهنگ‌ها با احتیاط انجام شود. برای تعمیم‌پذیری بهتر، پیشنهاد می‌شود که پروتکل درمانی برای افرادی با تحصیلات زیر دیپلم با احتیاط اجرا و معناداری آن بررسی شود. همچنین پیشنهاد می‌شود از رویکرد معنادرمانی بر روی جنبه‌های مختلف زندگی فردی و زناشویی زوجین بررسی و نتایج آن با نتایج پژوهش حاضر مقایسه شود. متخصصان در حوزه خانواده و زوج‌درمانگران برای بهبود کیفیت زندگی زناشویی، افزایش مهارت‌های ارتباطی زوجین و ... از مداخلاتی چون مداخله فوق استفاده کنند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان مقاله بر خود لازم می‌دانند از آزمودنی‌های پژوهش حاضر به دلیل یاری رساندن در انجام این پژوهش، صمیمانه قدردانی کنند.

References

1. Derakhsh A , Aslani K, Koraei A. Formulation of Successful Marriage Model:A Qualitative study. *Women Studies*. 2019; 10(27): 73-97.
2. Hashemizadeh F, Rezai Dehnavi S, Montajabian Z. The Effectiveness of Logotherapy Education Mixed with the Meaning of Life According to Mulla Sadra's Thought on Marital Conflict. *The Islamic Journal Of Women and The Family*. 2021; 9(3): 9-27.
3. Ebrahimi L. Prediction of the Tendency Toward Emotional Divorce based on Personality Traits, Metacognitive Beliefs and Emotional Maturity of Couples. *Journal of Counseling Research*. 2020; 19 (74) :36-61.
4. Dong S, Dong Q, Chen H. Mothers' parenting stress, depression, marital conflict, and marital satisfaction: The moderating effect of fathers' empathy tendency. *Journal of affective disorders*. 2022; 29(9): 682-90.
5. Maštrotheodoros S, Papp LM, Van der Graaff J, Deković M, Meeus WH, Branje S. Explaining heterogeneity of daily conflict spillover in the family: The role of dyadic marital conflict patterns. *Family Process*. 2022; 61(1): 342-60.
6. Poolady E, Jahanbakhsh E, Mohammady A. The Prediction of Couples' Intimacy through the Patterns of Family Education (Parenting Styles, Religious Orientation, the Human and Media Patterns of Family Education). *The Islamic Journal Of Women and The Family*. 2018; 6(2): 97-111.
7. Reza Jarchi S, Habibi H, Manzari Tavakoli V, Hashemizadeh V. The effectiveness group logo therapy on religious orientation and mental health in maladjustment adolescences. *Journal of Applied Psychological Research*. 2017; 8(3): 145-60.
8. Farahini N, Afrooz GA., Ghobari Bonab B, Arjmand Nia AA. The effectiveness of logotherapy program based on Islamic-Iranian values on marital satisfaction among parents of exceptional children. *Journal of Family Psychology*. 2021; 6(1): 15-26.
9. Karimi B, Khalatbari J, Reza Oštovar J. Comparison of the effectiveness of cognitive-behavioral intervention with Logo therapy on marital burnout, marital satisfaction and marital intimacy. *Family Pathology, Counseling and Enrichment Journal*. 2018; 3 (2) :81-102.
10. Abood MH, Alaedein JM, Mahasneh AM, Alzyoud NF. Effect of Logotherapy Group Counseling in Reducing Depression and Improving Life Satisfaction among Elderly Males. *North American Journal of Psychology*. 2020;22(1): 25-39.
11. Mahmoud Fakkeh H, Khademi A, Tasbihsazan S. An Investigation into the Effectiveness of Logotherapy on the Happiness and Psychological Well-Being of the Mothers Having Cancer-Affected Children. *The Islamic Journal Of Women and The Family*. 2018; 6(2): 113-32.
12. Meireles MV. Antropologia de Viktor Frankl?: A guisa da perspectiva religiosa do fundador da Logoterapia= Viktor Frankl–A Religious Anthropology?: In the Light of Logotherapy founder's religious perspective. *Numen*. 2018;21(2):94-108.
13. Sana Gouizadeh M, Jan Zorgi M. The relationship between marital satisfaction and religious adherence with couples' communication patterns. Master's thesis. Faculty of Psychology, University of Science and Culture. 2012.
14. Dukes AT, Gutierrez D, Goshorn JR. Logotherapy infused family therapy (LIFT): A systematic review of clinical interventions for family counselors. *The Journal of Humanistic Counseling*. 2022;61(1):18-29.
15. Kurniawan K, Hamid AY, Susanti H, Khoirunnisa K. Cognitive Therapy and Logotherapy Implementation: Case Series on Women Victims of Domestic Violence with Psychotic. *Malaysian Journal of Medicine and Health Sciences*. 2022;18:350-5.

The Effect of Meaning Therapy Based on Islamic-Iranian Values on Marital Conflicts and Religious Orientation of Couples with Marital Conflicts

Abbas Tavan^{1*}, Zahra Soleimani-Fard²

Abstract

Introduction: The meaning of life is always emphasized in religious approaches and can play an important role in married life. The aim of this study was to investigate the effect of meaning therapy based on Islamic-Iranian values on marital conflicts and religious orientation of couples.

Methods: This research was conducted by quasi-experimental method with pre-test-post-test design with control group and follow-up stage. The statistical population of the study included all couples who referred to Kerman Counseling Center who due to marital conflicts based on psychological interview and marital conflict questionnaire who referred to this center and 30 of them by sample method Available samples were selected for inclusion in the study and randomly assigned to experimental and control groups. The experimental group underwent semantic therapy training based on Islamic-Iranian values during 12 sessions of 60 minutes. Data were collected in pre-test, post-test and follow-up stages using marital conflict and religious orientation questionnaires and analyzed by repeated measures analysis of covariance.

Results: The results showed that semantic therapy training based on Islamic-Iranian values has reduced marital conflicts with an ETA coefficient of 0.42 and increased religious orientation with an ETA coefficient of 0.34.

Conclusion: Considering the effectiveness of meaning therapy based on Islamic-Iranian, this treatment should be prioritized.

Keywords: Meaning therapy, Islamic-Iranian values, Marital conflicts, Religious orientation

1*. Corresponding author. Assistant Professor, Department of Philosophy, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran

tavan.a@uk.ac.ir

2. Msc of Islamic Theology and Philosophy, Secretary of Education, Kerman District 1, Kerman, Iran